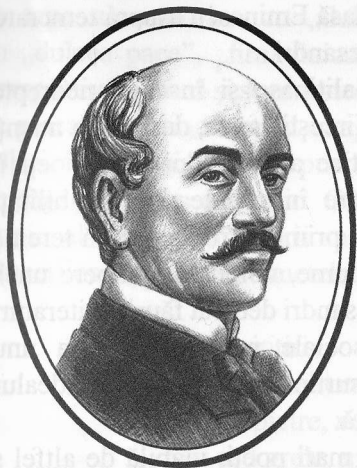

Mari scriitori români: medalioane literare

Ediția a III-a, reactualizată

Prefață.....	5
VASILE ALECSANDRI.....	7
TUDOR ARGHEZI	14
GHEORGE ASACHI.....	21
GEORGE BACOVIA	25
ION BARBU.....	30
LUCIAN BLAGA.....	36
DIMITRIE CANTEMIR.....	44
ION LUCA CARAGIALE.....	47
GEORGE CĂLINESCU.....	51
GEORGE COȘBUC	55
ION CREANGĂ	59
ALEXANDRU DONICI.....	65
MIRCEA ELIADE.....	69
MIHAI EMINESCU	77
OCTAVIAN GOGA.....	84
BOGDAN PETRICEICU HASDEU	87
ION HELIADE-RĂDULESCU.....	91
MIHAIL KOGĂLNICEANU	94
ALEXANDRU MACEDONSKI	100
TITU MAIORESCU	105
ALEXIE MATEEVICI.....	112
COSTACHE NEGRUZZI.....	119
CAMIL PETRESCU	123
MARIN PEDA	126
LIVIU REBREANU	131
ALECU RUSSO	136
MIHAIL SADOVEANU	140
IOAN SLAVICI	144
MARIN SORESCU	150
NICHITA STĂNESCU	154
CONSTANTIN STERE	157
GRIGORE VIERU.....	162

Respect pentru oameni și cărți

VASILE ALECSANDRI

(21.VII.1821 – 22.VIII.1890)
(după unii cercetători, s-a născut la
1819 sau chiar la 1818)

„Acel rege al poeziei, veșnic tânăr și fericit”, precum îl caracterizează Eminescu în *Epigonii*, se naște la Bacău, dar este inspirat mai cu seamă de lunca de la Mircești, pe care a eternizat-o. A făcut studii particulare în casa părintească, la Iași și Paris. Participă la mișcarea pașoptistă, redactând *Protestația în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*. După exilul de doi ani, petrecut la Paris, se încadrează în lupta pentru Unirea Principatelor, este deputat și ministru al României la Paris (1885-1890). Are o operă întinsă, reprezentativă, cu bucăți care trec anevoie examenul timpului: *Teatru românesc. Repertoriul dramatic al dlui Alecsandri* (1852); *Poezii populare. Balade (Cântece bătrânești), adunate și îndreptate de V. Alecsandri* (1852-1853); *Doine și lăcrimioare* (1842-1852, 1853); *Poezii populare ale românilor* (1866); *Opere complete: Poezii (I-III), Teatru (I-IV), Proză* (1875-1876); *Opere complete*, vol. IX-XI (1875-1876, 1880, 1884, 1890).

Apariția lui Eminescu a eclipsat gloria lui Alecsandri: dintr-un act catalizator al conștiinței literare acesta din urmă a început să devină un punct istoric de referință. Însuși Alecsandri răspundea în *Unor critici*, apăsând ca totdeauna pe sublimul său patriotism („cu atât mai bine țării...”) aceluia val detestator, care se rostogolea în preajma „apusului” său.

În critică se folosea chiar fatalul termen „nenoroc” pentru a desena umbra neașteptată pe care o lasă Eminescu asupra temerarei întreprinderi poetice a lui Vasile Alecsandri.

În contextul ironiilor, firește malițioase și în fond nedrepte, până și calificativul „Bardul de la Mircești” avea, desigur, o nuanță peiorativă. Compararea operei poetice a celor doi mari poeți în contextul inevitabil al valorilor, care în virtutea perfectibilității conștiinței artistice se cer ierarhizate prin confruntare, lasă teren și pentru nedreptăți. Un critic cu renume, voind să spulbere unele din ele, invocă argumentul unui Alecsandri dedicat făuririi literaturii naționale, răspândirii idealurilor sociale progresiste și a unui Eminescu preocupat de șlefuirea versurilor sale și animat de idealuri de artă cu problematică transcendentă.

„Schema” comportării celor doi mari poeți, viabilă de altfel și azi, ar fi următoarea:

Alecsandri utilizează un limbaj convențional, dulceag și perimat, ce naște multă emfază, sentimentalism verbal: Eminescu atinge însăși perfecțiunea artistică supremă. Alecsandri este un mulțumit, un voluptos și un contemplator din perspectivă a naturii și a lucrurilor; Eminescu este durerea întruchipată și face din elementele naturii un desen psihic. Alecsandri este horatian, fericit, îmbătat de detaliu, de frunze și iarbă; autorul *Luceafărului* este purtat de demonie, problematizând și pornind disperat spre enigmele lumii.

La aceste disocieri generale se adaugă încă multe altele de nuanță. Una din ele ne va preocupa aici: singurătatea celor doi poeți. Autorul *Steluței* stă la gura sobei și-și trăiește dulce reveriile, farmecul vieții călătoare a cărei formă miniaturală este focul:

„Așa-n singurătate, pe când afară ninge,
Gândirea mea se primblă pe mândru curcubeu,
Pân'ce se stinge focul, și lampa-n glob se stinge
Și saltă cățelușu-mi de pe genunchii mei.”

Să cităm alături două poezii ale lui Eminescu: *Singurătate*

și *Departate sunt de tine...*, ambele datate 1 martie 1878. Cadrul e aproape alecsandrian cu „dulci iluzii”, „mângâioase amintiri”, cu „dulcea pace”, „firul duioaselor povești” și „glasul alintării”. Perspectivile joacă și se amestecă, aceste elemente fiind doar puncte de plecare într-un tărâm al imaginației și durerii, în care senzațiile, polarizându-se și obținând prin aceasta contur fizic, creează gândirii un făgaș analitic, dramatic. Gândirea e însăși prizoniera mersului ritmic al lumii, a mișcării materiei, căci cadențele iluziilor, ale aducerilor aminte sunt sunetele ei:

„... Amintiri
Țârâiesc încet ca grieri
Printre pietre, vechi zidiri
Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.”

„Dulcea pace” e aici însoțită de împăienjenire, de „măruntul mers” al greierilor și șoarecilor care sugerează, desigur, învechirea timpului și destrămarea materiei răsfrântă în tristețea sufletului. Ciclul de aici se repetă în *Departate sunt de tine...*, unde norocul clipei este reținut în tulburătorul final pe marele fundal al durerii, senzației îmbătrânirii:

„O! Glasul amintirii rămâne pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit, cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai zmulș...
Voi fi bătrân și singur, vei fi murit demult!..”

Eminescu a adus în poezie logica paradoxală a vieții, zbuciumul ei primar; un tremurător dedesubt, care refuză comunul și care încadrează fiecare trăire a poetului într-un context dialectic irepetabil, într-un cerc de semnificații filosofice, i-a dat o adâncime care nu poate fi întâlnită la Alecsandri, al cărui ideal de artă e mai puțin transcendent.

Și totuși, argumentele viabilității poetului nu pot fi găsite decât doar în înclinarea spre sinteză. Idealul ei e hrănit de cele ale creației populare. Cum își reprezintă Alecsandri sensul poeziei? Să cităm atent: „Poveștile noastre reprezintă o comoară atât de bogată în iscodiri ingenioase, în imagini feerice, în flori de grațioasă poezie...”. Deci ingeniozitate, feerie, grație. Alecsandri mergea spre cel mai apropiat și utilitar, spre cel mai puțin metafizic sens al poeziei; zgomotul și dulceața, senzualismul și tandrețea sonurilor lui vin din pitorescul folcloric, ca să zicem așa, și dintr-o aspirație epopeică. Trebuie să înțelegem bine, așadar, că pentru el esențial este structura ciclică și suflul legendar care să unească evenimentele istorice, miturile, anotimpurile, eroii folclorici și cei ce s-au distins în lupte pentru independența națională, într-o panoramă hugoliană, într-o epopee de tipul celei homerice. E și firesc ca voința de sinteză să fi rechemat un limbaj convențional, epitete uzate. Citită atent, *Iliada* nu ne oferă exemple de detalii artistice frumoase; pe genialul narator îl interesează proporțiunea, marele suflet legendar al faptelor. Puternica voință de sinteză l-a determinat pe Alecsandri, l-o fi abătut de la idealul de artă transcendent, cum este cel eminescian. Dar aspirația sintetică a fost paradoxal întretăiată de o intimitate declarată cu detaliul. Pornind spre proporții, el a rămas totuși marele poet al fragmentelor clasice, care sunt *Pastelurile*.

Alecsandri are incontestabilul merit de a-i fi lăsat lui Eminescu un exemplu de voință de sinteză. Plugul eminescian se împlântă ușor într-un pământ hrănit cu rădăcinile viei ale creației alecsandriene.

Chipul lui Vasile Alecsandri este văzut și de contemporanii săi în tradiționalele lui trăsături. E o unitate a interpretării, dictată de însăși figura celui evocat; cel puțin așa putea fi văzut el de toți memorialiștii din imediata sa apropiere, în mreaja țesută din aparențe ale clipei curente. Antipatiile intră de minune în aceeași unitate: junimistul George Panu găsea că este vanitos; ori, vanitatea nu subliniază altceva decât tot măreția bardului de la Mircești, unanim recunoscută de contemporani și trecută ca atare în istoria preeminesciană și posteminesciană a literaturii noastre.

Din toate creionările contemporanilor se desprinde, așadar, fără ca precizările de detaliu să schimbe esența, un Alecsandri solar și calm, rece și ponderat, cu „o fizionomie plăcută și inteligentă”, manierat, desigur, voios și casnic, nobil și mărinimos, matinal și primăvăritic („Opera lui Alecsandri ni se înfățișează ca un lung șir de munți, poate nu tocmai așa de înalți ca unicul pisc Eminescu, dar mai blânzi, mai prietenoși, mai primăvăritici și cu felurite priveliști în marele orizont literar”). Avea un grai dulce, „cu accent blând moldovenesc”, într-un cuvânt, toate treptele împlinirii morale și spirituale erau depășite de poetul triumfător, care atingea virtutea supremă denumită de popor simplu „bunătațe” și culmea realizării identificată cu bucuria horațiană, cu fericirea. Nici o contradicție sufletească nu e semnalată. Doar un alt contemporan, Ioan Slavici, în calitatea sa de prieten al lui Eminescu, observă, fără a generaliza, o mică disonanță între comportamentul poetului și esența creației: „Deși poet plin de avânt, el în viața practică era om foarte cumpănit, care niciodată nu se avânta”. Lucru firesc: finul, solarul și horațianul Alecsandri nu putea rămâne surd la dramatismul vieții, la ceea ce constituie esențe contradictorie a istoriei, și, totuși, chipul lui Alecsandri e în toate nimbant de frumusețe, de noblețe: el devine prin exagerările inevitabile cerute de legendă, un zeu al frumuseții (precum Eminescu este un zeu al durerii): „ni se părea că este unul din acei bătrâni eupatrizi din cetatea lui Teseu, pe care arhonții îi alegeau pentru frumusețea feței lor, ca să împodobească corurile și procesiunile eractice ale Panateneilor Mari, sau vreun judecător trimis de Republica Ateniană ca să împartă recompense învingătorilor la Jocurile Olimpice”. La hotarul dintre legendă și realitate, comunicarea blândă a lui Alecsandri cu natura, echilibrul lui sufletesc, căutarea eternă a soarelui și, în general, alianța solară cu lucrurile și oamenii (întrebat fiind în care odaie stă la hotel, poetul răspunde memorabil: „unde vei vedea mai multă lumină”), au un sens simbolic adânc, care poate fi înțeles, pornind de la o interesantă frază a unui contemporan: „Natură de poet din fire, Alecsandri simțea nevoia de a evada din contingentele vieții imediate; în viitor nu mai putea clădi iluzii din pricina vârstei; rămânea singur trecutul, singure amintirile

Respect pentru oameni și cărți

frumoase, înspre care se îndrepta adeseori. Într-o zi el îmi mărturisise: „Cu dragostea cu care suie alpinistul până-n vârful muntelui, de unde nu se mai vede valea sau nu se vede decât micșorată ca o jucărie, cu aceeași dragoste m-am ridicat eu totdeauna pe înălțimea poeziei, de unde nu se mai vede valea vieții sau nu se vede decât ca o jucărie”.

Este în această spusă cheia unei anumite transcendențe a artei lui Alecsandri (îndeosebi a *Pastelurilor*). Natura e tărâmul tuturor izvoarelor, și, deci, și al poeziei: lumina favorizează și creează starea normală a lumii, ea aduce unitatea acesteia. Lunca din Mircești se transformă primăvara în păstrătoarea acestei unități, asigurând comunicarea între „tot ce simte și viază, fiară, pasăre sau plântă”:

„O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică.
Ascultați!... Stejarul mare grăiește cu iarba mică,
Vulturul și ciocârlia, soarele cu albul nor,
Și stejarul zice ierbei: – Mult ești vie și gingașă!
Fluturașul zice floarei: – Mult ești mie dragălașă!
Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind;
Râu, izvoare, nouri, raze se împreună iubind.”

Alecsandri se ridică, astfel, la înălțime ca să observe unitatea cosmică a lumii; pentru el soarele, deși e născător de metamorfoze, nu este decât simbol al permanenței divine, – „eternul călăuz al Universului”. Eminescu va porni, îndurerat, fantastic, spre esențele lumii, spre „mume”; Alecsandri este poetul enigmelor primare, poetul soarelui, ce poartă chipul sfânt al creatorului (*Imn către soare*). Din zvâcnetul elementelor și contradicțiilor el reține farmecul păcii și unirii lor, văzul și simțirea tulburate de ger și ploaie se împărtășesc cu focul; acesta înlocuiește lumina, readucând „viața ca o jucărie”, unitatea universului. Imaginația alecsandriană, delicată, sclipitoare și chiar „înflăcărată”, cum spune un memorialist, e totuși limitată în cadrul detaliului. Cauza poate fi găsită în același contact ritualic al ochiului cu permanențele frumuseții și nu cu mișcarea ei; înălțimea de la care privește poetul oprește formele și contururile în loc, ca să

se reverse asupra lor un farmec dulce, lumina eternă. Un cunoscut eseist spune: „Este poet și ne cucerește prin dragoste sau teroare acela care vede natura fermă prin veșmântul schimbător și este în stare să o vestească”.

Am putea spune, astfel, că Alecsandri e un mare poet, fiindcă vede fermitatea naturii și o vestește prin faptul că a reținut farmecul ei tăcut. Să te așezi în mijlocul naturii și să privești chiar din mijlocul ei aspectele schimbătoare înseamnă a avea dragoste față de ea, dragoste care vine odată cu înălțimea inspirației.

Viabilitatea bardului de la Mircești e în această cheie dublă pe care ne-o servește creația sa azi: ca un veritabil clasic el descoperă frumusețea naturii, ca spirit potențial romantic și modern el descoperă în ea unitatea și „mediul matern”, față de care este un copil, un copil capabil însă de a o transforma în jucărie, nu de a o accepta ca atare.

